

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Milana Podhrázkého a soudců Martina Jakuba Bruse a Jitky Zavřelové v právní věci žalobce: **O. A. K. G.**, zastoupen JUDr. Violetou Jiráčkovou, advokátkou, se sídlem Strossmayerovo náměstí 976/1, Praha 7, proti žalovanému: **Magistrát hlavního města Prahy**, se sídlem Mariánské náměstí 2/2, Praha 1, proti rozhodnutí žalovaného ze dne 2. 1. 2019, čj. MHMP 1987343/2018, o kasační stížnosti žalobce proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 7. 10. 2021, čj. 10 A 34/2019-48,

t a k t o :

- I. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. 10. 2021, čj. 10 A 34/2019-48, **se ruší**.
- II. Rozhodnutí žalovaného ze dne 2. 1. 2019, čj. MHMP 1987343/2018, **se ruší** a věc **se vrací** žalovanému k dalšímu řízení.
- III. Žalovaný **je povinen** zaplatit žalobci náhradu nákladů řízení o žalobě a kasační stížnosti v celkové výši **32 684 Kč**, a to do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku k rukám jeho zástupkyně JUDr. Violety Jiráčkové, advokátky.

O d ů v o d n ě n í :

[1] V této věci se Nejvyšší správní soud zabývá otázkou, zda skutková zjištění správních orgánů dostatečně odůvodňují jejich závěr, že žalobcův otec pozbyl československé státní občanství na základě § 1 odst. 2 ústavního dekretu presidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, (dále jen „dekret č. 33“).

I. Vymezení věci a předcházející soudní řízení

[2] Žalobce požádal dne 18. 2. 2014 o zjištění státního občanství a vydání osvědčení o státním občanství pro svého zesnulého otce A. K. (správními orgány častěji označován jako E. K.). Úřad městské části Praha 1 provedl rozsáhlá šetření v dostupných archivech a poté rozhodnutím ze dne 18. 8. 2017, čj. UMCP1 127079/2017, žalobcovu žádost o vydání osvědčení o státním občanství jeho zesnulého otce, podanou podle § 42 odst. 3 písm. a) a § 43 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství a o změně některých zákonů, zamítl. V odůvodnění konstatoval, že žalobcův otec sice nabyl československé státní občanství po svém otci, toto občanství však pozbyl podle § 1 odst. 2 dekretu č. 33, neboť byl německé národnosti. Důkazem, že se žalobcův otec hlásil k německé národnosti, jsou operáty sčítání lidu z let 1921 a 1930, ve kterých má uvedenu německou národnost; navštěvoval také německé reálné gymnázium, na kterém v roce 1926 maturoval. Úřad městské části Praha 1 dodal, že nebylo nalezeno osvědčení o československém státním občanství podle § 1 odst. 3 dekretu č. 33, ani osvědčení o národní spolehlivosti a žalobce rovněž takové doklady nepředložil. Žalobcovu odvolání proti tomuto rozhodnutí žalovaný v záhlaví označeným rozhodnutím zamítl.

[3] Rozhodnutí žalovaného napadl žalobce žalobou u Městského soudu v Praze, který shora označeným rozsudkem žalobu zamítl.

[4] V odůvodnění rozsudku městský soud konstatoval, že správní orgány provedly rozsáhlé archivní šetření a zjistily, že při sčítání lidu v roce 1921 rodina žalobcova otce (on sám, jeho rodiče a sestra) uvedla ve sčítacím archu německou národnost (mateřský jazyk), také při sčítání lidu v roce 1930 uvedl žalobcův otec německou národnost (mateřský jazyk). Rovněž v podkladech ze střední školy (německé reálné gymnázium) je uveden mateřský jazyk: německý. Žalobcův otec měl jako volný jazyk češtinu, avšak vyučovacím jazykem na gymnáziu byla němčina. Z podkladů týkajících se studia na Vysoké škole obchodní v Praze při ČVUT v Praze nelze podle městského soudu pro jejich rozpornost zjistit žádné spolehlivé údaje o národnosti žalobcova otce, nicméně zbylé podklady hodnotil městský soud jako dostatečné. Snaha žalobcova otce vstoupit v roce 1940 do československé zahraniční armády podle městského soudu nic nevypovídá o jeho národnosti. V odvodním lístku žalobcův otec uvedl jako svou mateřskou řeč češtinu, tento údaj má však ve světle dlouhé řady důkazů dosvědčujících opak jen malý význam. Městský soud označil za správný závěr správních orgánů, že podle objektivních i subjektivních hledisek byl žalobcův otec německé národnosti, jak tento pojem chápal dekret č. 33, tehdy platné právní předpisy a judikatura tehdejšího Nejvyššího správního soudu.

[5] Městský soud dále uvedl, že žalobcův otec se v době zvýšeného ohrožení republiky nepřihlásil v úředním hlášení za Čecha (§ 1 odst. 3 dekretu č. 33). Typickými znaky takového přihlášení podle městského soudu bylo, že k němu docházelo na historickém území Československa, soustavně a (také) v době, kdy bylo s tímto přihlášením spojeno určité reálné nebezpečí, tedy zejména během okupace Československa a během války. Snaha žalobcova otce z roku 1940 vstoupit v Belgickém království do československé zahraniční armády podle městského soudu nenaplnuje skutkovou podstatu § 1 odst. 3 dekretu č. 33 a lze ji zohlednit toliko při hodnocení podmínek uvedených v § 2 odst. 1 dekretu č. 33. Žalobcův otec tak sice učinil v době zvýšeného ohrožení republiky, avšak pouze jednorázově, v zahraničí a vůči orgánu cizí moci, od něhož mu kvůli tomuto jednání

pokračování

nehrozilo žádné nebezpečí a který vůči němu kvůli jeho přihlášení za Čecha nevyvodil žádné nepříznivé následky. Městský soud přisvědčil správním orgánům v tom, že žalobcův otec patrně splňoval podmínky pro zachování československého státního občanství uvedené v § 2 odst. 1 dekretu č. 33, nicméně nepodal žádost o zjištění, že se československé státní občanství zachovává, ani žádost o vrácení již zaniklého občanství. Městský soud uzavřel, že československé státní občanství žalobcova otce zaniklo 11. 2. 1946 a nikdy později mu nebylo vráceno.

II. Obsah kasační stížnosti, vyjádření žalovaného a repliky stěžovatele

[6] Žalobce (stěžovatel) podal proti rozsudku městského soudu kasační stížnost s odkazem na důvody uvedené v § 103 odst. 1 písm. a) a d) s. ř. s. Navrhl, aby Nejvyšší správní soud napadený rozsudek zrušil a věc vrátil městskému soudu k dalšímu řízení.

[7] Stěžovatel předně shrnul podle něj relevantní skutkové okolnosti případu. Uvedl, že se jeho otec se narodil dne 12. 5. 1908 v Praze v židovské rodině, studoval na Německém reálném gymnáziu v Praze, poté byl přijat na ČVUT v Praze – Vysokou školu obchodní, kde výuka probíhala v češtině. Ve výkazu o studiu na této vysoké škole je uvedena jeho státní příslušnost československá, studium ukončil v roce 1937. Zemský úřad v Praze vydal stěžovateli otcí dne 27. 4. 1936 osvědčení o státním občanství republiky Československé. Poté, kdy byly aplikovány Norimberské zákony v roce 1938 i na československém území a osoby židovského původu byly pronásledovány z rasových důvodů, byl stěžovatelův otec nucen v listopadu 1938 uprchnout do emigrace; odcházel s tím, že je československým státním občanem s českou národností. I v zahraničí pak zůstal Československé republice věrný.

[8] Podle stěžovatele nevzal městský soud v úvahu, že jeho otec byl osobou pronásledovanou nacistickým režimem, před kterým byl nucen uprchnout z Československa, a proto nemohl být součástí skupiny osob, na niž se dekret č. 33 vztahoval. Městský soud navíc pominul, že podle § 1 odst. 3 dekretu č. 33 se tento dekret nevztahuje na Němce a Maďary, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky přihlásili v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky.

[9] Stěžovatel konstatoval, že jeho otec se v dubnu 1940, tedy v době zvýšeného ohrožení republiky, nechal zapsat jako dobrovolník československé armády ve Francii; o tom svědčí přípis Konzulární sekce v Paříži z dubna 1940 adresovaný stěžovateli otcí. Následně se přesunul z Belgie do Francie, kde se dne 16. 5. 1940 dostavil na Konzulát republiky Československé v Paříži a dobrovolně se přihlásil do československé zahraniční armády. V odvodním lístku č. 4830 stěžovatelův otec uvedl svou národnost – mateřskou řeč: český jazyk, tedy byl osobou, která se v době zvýšeného ohrožení republiky v úředním hlášení přihlásila za Čecha. Odvodní lístek je listina vyplněná na zastupitelském úřadě Československé republiky, která odpovídá svolávacímu lístku a přihlášce k odvodnímu soupisu podle § 17 a násl. vládního nařízení č. 141/1927 Sb., jímž se vydávají nové branné předpisy. Jde tedy o formu úředního hlášení, ve kterém dobrovolný branec uvádí své údaje, ke kterým se hlásí. Podle stěžovatele odvodní lístek naplňuje povahu úředního hlášení ve smyslu § 1 odst. 3 dekretu č. 33, údaje v něm byly ověřeny československými orgány a stěžovatelův otec se v něm přihlásil k české národnosti. Československé orgány pečlivě vedly evidenci národnostního složení jednotek armády zejména prostřednictvím odvodních

lístků; k tomu odkázal na dvoudílnou publikaci Kulka: *Židé v Československé armádě*. Stěžovatel dodal, že se jeho otec přihlásil jako dobrovolník do československé zahraniční armády v okamžiku, kdy od 10. 5. 1940 začala bitva o Francii, a vystavil se tak ohrožení života. Z důvodu svého zdravotního stavu sice nebyl odveden, nicméně pokud by se tak stalo, byl by zařazen do svazku československého zahraničního vojska a vystaven nebezpečí, že v případě zajetí německou armádou by se s ním zacházelo jako se zrádcem, nikoli jako s válečným zajatcem.

[10] Podle stěžovatele hodnotil městský soud odvodní lístek pouze tak, že v něm stěžovatelův otec uvedl mateřskou řeč češtinu, což má ve světle ostatních důkazů jen malý význam. S tímto hodnocením stěžovatel nesouhlasil. Konstatoval, že uvedení češtiny jako mateřského jazyka má stejný význam jako uvedení němčiny jako mateřského jazyka při sčítání lidu v letech 1921 a 1930.

[11] Stěžovatel shrnul, že se na jeho otce nevztahoval § 1 odst. 2 dekretu č. 33, neboť nebyl osobou německé národnosti, případně se na něj tento dekret nevztahoval podle jeho § 1 odst. 3. Opačné posouzení odporuje tehdejšímu právnímu řádu a narušuje princip právní jistoty založený na premise, že pokud se občan zachoval loajálně k ohroženému státu a plně se přihlásil k národnosti (jazykové příslušnosti) nejvíce ohrožené části obyvatelstva, musí být nadále považován za občana státu. Zdůraznil, že jeho otec chtěl plnit a plnil svou povinnost občana – brance a aktivně se zapojil v míře, jak mu to bylo umožněno, do boje za obnovení československé státnosti. Nadto měl i legitimní očekávání, že bude nadále považován za československého občana.

[12] Opomenutí městského soudu ve vztahu k odvodnímu lístku považoval stěžovatel za aplikaci dekretu č. 33 odporující duchu a záměru zákonodárce, tehdy platné ústavní úpravě i ústavní úpravě současné. Městský soud se podle stěžovatele těmito skutečnostmi nezabýval, nehodnotil všechny důkazy ve všech souvislostech, ačkoli je měl k dispozici, a nesprávně posoudil právní otázky. Napadený rozsudek považoval stěžovatel za nezákonný, diskriminační, protiústavní a porušující povinnost vyplývající z čl. 4 Ústavy České republiky.

[13] **Žalovaný** navrhl kasační stížnost zamítnout. Konstatoval, že bylo provedeno rozsáhlé archivní šetření za účelem zjištění národnosti stěžovatelova otce. Z tohoto šetření vyplynulo, že při sčítání lidu v roce 1921 měla ve sčítacím archu rodina K. (včetně stěžovatelova otce) uvedenu národnost (mateřský jazyk) německou a náboženské vyznání židovské (mosaisch). Při sčítání lidu v roce 1930 (v úředním hlášení) se stěžovatelův otec již jako zletilý hlásil k národnosti německé a jeho mateřský jazyk, podle něhož se národnost určovala, byl jazyk německý. Správní orgány měly na zřeteli, že úřední hlášení bylo pouze jedním ze znaků, jimiž se národnost určovala, a proto provedly šetření školního vzdělání stěžovatelova otce. Bylo zjištěno, že stěžovatelův otec studoval na Německém reálném gymnáziu na Smíchově a poté v Praze III, v jeho nacionáliích je uvedeno náboženství: mosaisch (židovské), mateřský jazyk: německý. Jako volný jazyk měl češtinu, vyučovacím jazykem byla němčina. Následné vzdělávání stěžovatelova otce na ČVUT není podle žalovaného z hlediska určení národnosti vypovídající, neboť v katalogích Vysoké školy obchodní při ČVUT je v ročnících 1933/34 až 1934/35 uváděna dvakrát národnost německá, dvakrát československá a jedenkrát česká. V roce 1936/37 je uvedena jedenkrát národnost česká, ale přeškrtnuta a zapsána německá, a jedenkrát národnost německá. Žalovaný shrnul,

pokračování

že stěžovatelův otec byl československým státním občanem národnosti německé a židovského náboženského vyznání. Žalovaný dodal, že stěžovatelův otec ani jeho rodina se v úředním hlášení nikdy nepřihlásili k židovské národnosti. Podle žalovaného mohl být stěžovatelův otec považován za osobu spadající pod § 2 odst. 1 dekretu č. 33, který se vztahoval i na německou židovskou komunitu. Ztráta československého státního občanství podle § 1 odst. 2 dekretu nicméně nastala automaticky *ex lege* a nebylo zjištěno, že by stěžovatelův otec podal žádost o zachování československého státního občanství, případně žádost o vrácení československého státního občanství podle § 3 dekretu č. 33.

[14] Podle žalovaného měl § 1 odst. 3 dekretu č. 33 na mysli přihlašování se za Čechy nebo Slováky v různých úředních hlášeních konstantním způsobem od 21. 5. 1938 i během okupace vnitrozemí Československa a během války. Nepostačovalo tedy přihlášení se k české národnosti až během války (v reakci na již nastalé události) či dokonce před jejím koncem, ale byla požadována určitá kontinuita. Žalovaný odkázal na závěry městského soudu, podle nichž snahu stěžovatelova otce z roku 1940 vstoupit do československé zahraniční armády lze zohlednit toliko při hodnocení podmínek uvedených v § 2 odst. 1 dekretu č. 33 a nemůže tím být naplněna skutková podstata § 1 odst. 3 dekretu č. 33. Stěžovatelův otec tak sice učinil v době zvýšeného ohrožení republiky, avšak pouze jednorázově, v zahraničí a vůči orgánu cizí moci, od něhož mu kvůli tomuto jednání nehrozilo žádné nebezpečí a který vůči němu kvůli přihlášení za Čecha nevyvodil žádné nepříznivé následky. Žalovaný doplnil, že osoby spadající pod § 1 odst. 3 dekretu č. 33 nepozbyly československé státní občanství a okresní národní výbor jim vydal osvědčení o československém státním občanství. Nebylo však zjištěno, že by stěžovatelův otec o vydání tohoto osvědčení požádal.

[15] Žalovaný konstatoval, že stěžovatelův otec pozbyl československé státní občanství podle dekretu č. 33, tedy podle právního předpisu, který odpovídal realitě druhé světové války a doby bezprostředně po válce. Dekret č. 33 podléhá dobové interpretaci a stejně tak i výkladu, který existoval v rozhodné době a poválečné judikatuře samotné. Nelze na něj bezvýjimečně vztahovat současné ústavní standardy. Žalovaný připomněl, že stěžovatelův otec zřejmě mohl důsledky aplikace dekretu odvrátit, avšak to vyžadovalo podání žádosti o zachování nebo o vrácení československého státního občanství. Takové kroky však neučinil a ze shromážděných podkladů lze usuzovat, že se v rozhodné době nacházel mimo území Československa a zpět do země se již nikdy nevrátil.

[16] **Stěžovatel** v replice k vyjádření žalovaného zopakoval svou argumentaci obsaženou v kasační stížnosti. Uvedl, že žalovaný bagatelizuje a není schopen vyvrátit jeho argumenty zejména v souvislosti s přihlášením jeho otce jako dobrovolníka do československé armády. Zdůraznil, že žalovaný nepopřel, že přihlášení do československého zahraničního vojska bylo úředním hlášením. Tento pojem nebyl nikde definován. Podle stěžovatele musí být chápán jako jednostranný úkon vůči státním orgánům, kterým je závazně sdělována určitá skutečnost. Při naplnění podmínek § 1 odst. 3 dekretu č. 33 se na dotyčného hledělo tak, že na něj dekret nedopadá. Není proto správný závěr žalovaného a městského soudu, že si měl stěžovatelův otec vyžádat osvědčení. To bylo pouze deklaratorním aktem a stěžovatelův otec neměl povinnost o ně žádat. Podle stěžovatele se § 2 a § 3 dekretu č. 33 vztahují pouze na skupiny osob označené v § 1 odst. 1 a 2 tohoto dekretu.

[17] Podle stěžovatele nelze činy nastalé v minulosti posuzovat současným pohledem. To učinil městský soud, který přihlášku stěžovatelova otce označil za jednání, ze kterého mu nehrozilo žádné nebezpečí. Nevzal přitom v potaz, že stěžovatelův otec byl Žid, vztahovaly se na něj Norimberské zákony, byl od roku 1938 na útěku, musel se nejdříve dostat z okupovaného území a následně do Belgie. Stěžovatel dále odkázal na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 23/97 a uvedl, že nelze za Němce považovat Žida, kterého sami Němci nepokládali za příslušníka své rasy.

III. Posouzení Nejvyšším správním soudem

[18] Nejvyšší správní soud nejprve zkoumal přípustnost kasační stížnosti. Podle § 104 odst. 4 s. ř. s. je totiž kasační stížnost nepřipustná, *opírá-li se jen o jiné důvody, než které jsou uvedeny v § 103, nebo o důvody, které stěžovatel neuplatnil v řízení před soudem, jehož rozhodnutí má být přezkoumáno, ač tak učinit mohl*. Podle citovaného ustanovení jsou nepřipustné mj. kasační námitky, které stěžovatel neuplatnil již v řízení před krajským (městským) soudem, ačkoli tak učinit mohl. Tak tomu je v případě kasačních námitek, že odvodní lístek č. 4830 naplňuje povahu úředního hlášení ve smyslu § 1 odst. 3 dekretu č. 33 (včetně navazující argumentace shrnuté v odstavcích [9] a [16] tohoto rozsudku) a že stěžovatelův otec měl legitimní očekávání, že bude nadále považován za československého občana. Městský soud, vázán žalobními body, řešil otázku dobrovolného odvodu stěžovatelova otce v jiné souvislosti (stěžovatel netvrdil, že by odvodní lístek byl úředním hlášením) a legitimním očekáváním se nezabýval, neboť nebylo namítáno. Tyto kasační námitky jsou proto nepřipustné.

[19] Nejvyšší správní soud následně přezkoumal napadený rozsudek v rozsahu zbylých uplatněných (přípustných) kasačních důvodů.

[20] Kasační stížnost je důvodná.

III.1 Nepřezkoumatelnost rozsudku městského soudu

[21] Předně se Nejvyšší správní soud zabýval namítanou nepřezkoumatelností napadeného rozsudku. Teprve dospěje-li kasační soud k závěru, že napadené rozhodnutí je přezkoumatelné, může se zabývat dalšími námitkami (rozsudek NSS ze dne 8. 3. 2005, čj. 3 As 6/2004-105, č. 617/2005 Sb. NSS). Podle konstantní judikatury se za nepřezkoumatelné pro nedostatek důvodů považuje především takový rozsudek, v němž nebyly vypořádány všechny žalobní námitky; dále rozsudek, z jehož odůvodnění není zřejmé, proč právní argumentaci účastníka řízení soud považoval za nedůvodnou a žalobní námitky za liché, mylné či vyvrácené, rozsudek, z něhož není zřejmé, jak byla naplněna zákonná kritéria, případně by nepřezkoumatelnost rozsudku byla dána tehdy, pokud by z něj nebylo zřejmé, které podklady byly vzaty v úvahu a proč (rozsudky NSS ze dne 28. 8. 2007, čj. 6 Ads 87/2006-36, č. 1389/2007 Sb. NSS, ze dne 23. 6. 2005, čj. 7 As 10/2005-298, č. 1119/2007 Sb. NSS, či ze dne 11. 8. 2004, čj. 5 A 48/2001-47, č. 386/2004 Sb. NSS). Zrušení rozhodnutí pro nepřezkoumatelnost je však vyhrazeno jen těm nejzávažnějším vadám

pokračování

rozhodnutí, kdy pro nedostatek důvodů či pro nesrozumitelnost skutečně nelze rozhodnutí přezkoumat (rozsudek NSS ze dne 29. 3. 2023, čj. 8 As 88/2021-87, bod 24).

[22] Za námitku nepřezkoumatelnosti považoval Nejvyšší správní soud stěžovatelovo tvrzení, že městský soud nevzal v úvahu, že jeho otec byl osobou pronásledovanou nacistickým režimem, před kterým byl nucen uprchnout z Československa, a proto nemohl být součástí skupiny osob, na niž se dekret č. 33 vztahoval. Na židovský původ stěžovatelova otce a související nutnost uprchnout z Československa reagoval městský soud zejména v odstavcích 23 a 25 napadeného rozsudku. Městský soud vysvětlil, že příslušníci židovského etnika byli privilegovanou skupinou podle § 2 odst. 1 dekretu č. 33 a československé státní občanství jim za stanovených podmínek zůstalo zachováno. Tato odpověď na příslušnou stěžovatelovu žalobní námitku je dostatečná.

[23] Stěžovateli nelze přisvědčit ani v tom, že městský soud údajně pominul, že podle § 1 odst. 3 dekretu č. 33 se tento dekret nevztahuje na Němce a Maďary, kteří se v době zvýšeného ohrožení republiky přihlásili v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky. Tuto skutečnost totiž městský soud nepominul. Naopak v odstavcích 26 až 31 napadeného rozsudku vysvětlil, proč se na stěžovatelova otce dané ustanovení nevztahuje. Lze tedy uzavřít, že napadený rozsudek nepřezkoumatelností netrpí.

III.2 Podmínky pozbytí československého státního občanství

[24] V projednávané věci je jádrem sporu, zda se na stěžovatelova otce vztahoval § 1 odst. 2 dekretu č. 33 a zda na základě tohoto ustanovení pozbyl československé státní občanství, či nikoli. Nejvyšší správní soud zdůrazňuje, že státní občanství představuje právní status či právní vztah mezi občanem a státem. Jedná se o trvalý a důvěrný vztah mezi státem a státním občanem, tedy nejvyšší formu integrace osoby ve vztahu ke státu a ke společnosti (Körbl, H. *Zákon o státním občanství České republiky. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 331s., komentář k § 1). Pozbytí státního občanství představuje a představovalo významný zásah do práv jednotlivce. Je proto nezbytné, aby naplnění podmínek, za kterých dochází k pozbytí státního občanství, bylo dostatečně zjištěno. Za dostatečné přitom Nejvyšší správní soud považuje zjištění relevantních skutečností bez významnějších pochybností.

[25] Nejvyšší správní soud si je vědom specifické povahy dekretu č. 33. Ten vycházel z určité historické situace a reagoval na krajně pohnutou dobu, jež jeho vydání bezprostředně předcházela. Není proto možné na něj uplatňovat měřítka současnosti a podle těchto měřítek jej posuzovat (rozsudek NSS ze dne 25. 4. 2007, čj. 3 As 8/2006-136). Ústavní soud v nálezu ze dne 8. 3. 1995, sp. zn. Pl. ÚS 14/94, č. 55/1995 Sb., dovedl nemožnost postavit řád minulosti před soud řádu přítomnosti, jenž je poučen dalšími zkušenostmi, z těchto zkušeností čerpá a na mnohé jevy pohlíží a hodnotí je s časovým odstupem. Bez ohledu na tuto specifickou povahu dekretu č. 33 je podle názoru Nejvyššího správního soudu nezbytné, aby důvody pozbytí státního občanství byly dostatečně zjištěny.

[26] Podle § 1 dekretu č. 33 *českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské, kteří podle předpisů cizí okupační moci nabyli státní příslušnosti německé nebo maďarské, pozbyli dnem nabytí takové státní příslušnosti československého státního občanství* (odst. 1). *Ostatní českoslovenští státní občané národnosti německé nebo maďarské pozbývají československého státního občanství dnem, kdy tento dekret nabývá účinnosti* (odst. 2).

[27] Mezi účastníky řízení nebylo sporu o tom, že stěžovatelův otec nenabyl německou ani maďarskou státní příslušnost. Základní spornou otázkou bylo, zda byl stěžovatelův otec německé národnosti. Pokud byl, pozbyl podle § 1 odst. 2 dekretu č. 33 československé státní občanství dnem 10. 8. 1945. Pokud naopak nebyl německé národnosti, dané ustanovení se na něj nevztahovalo a československé státní občanství nepozbyl. Správní orgány i městský soud dospěly v návaznosti na zjištění z dostupných podkladů k závěru, že stěžovatelův otec německé národnosti byl. Stěžovatel s tím nesouhlasil a namítal, že byl národnosti československé, resp. české.

[28] Jak uvedl Nejvyšší správní soud již v rozsudku ze dne 25. 1. 2013, čj. 5 As 61/2011-133, č. 2813/2013 Sb. NSS, při posuzování rozhodné otázky, zda podle dekretu č. 33 stěžovatel pozbyl československé státní občanství, nezbyvá než vykládat pojem „národnost“ v tom významu, v jakém ho užíval právě dekret č. 33 a další tehdejší právní předpisy, tedy jako převážně objektivní kategorii.

[29] Samotný dekret č. 33 pojem národnosti neupravoval. Tento pojem byl definován v oběžníku Ministerstva vnitra ze dne 24. 8. 1945, č. A-4600-16/8-45, a v doplňku k němu ze dne 13. 11. 1945, č. A-4600-5/10-45-VI/3. Při určování příslušnosti ke konkrétní národnosti se vycházelo z obvyklých hledisek, tedy ze subjektivního prohlášení dané osoby potvrzeného určitými objektivními znaky. Těmito znaky podle zmíněného oběžníku (i podle pozdější judikatury NSS – např. výše citovaný rozsudek čj. 5 As 61/2011-133 nebo rozsudek ze dne 14. 2. 2020, čj. 5 As 107/2019-38) byly dřívější úřední hlášení k určité národnosti při sčítání lidu v roce 1930, při sčítání lidu v pohraničí Čech, Moravy a Slezska v roce 1939, policejní hlášení, přihlášky do škol, prohlášení pro účely zásobovacích lístků, původ z rodičů určité národnosti, školní vzdělání, užívání jazyka v soukromém životě, účast ve veřejném životě, zejména členství v politických stranách, spolcích, útvarech, organizacích sdružujících osoby určité národnosti, členství v národních církvích atd. Nutné bylo tyto skutečnosti hodnotit navzájem, a žádoucí byla tudíž přítomnost více takových znaků u dotčené osoby.

[30] Správní orgány z popsanych kritérií v dané věci vycházely a provedly rozsáhlé archivní šetření. Jeho výsledky však podle názoru Nejvyššího správního soudu správní orgány i městský soud nesprávně interpretovaly.

III.3 Zjištění týkající se národnosti stěžovatelova otce

[31] Z podkladů opatřených správními orgány vyplývají následující informace podstatné pro vyhodnocení národnosti stěžovatelova otce: Ve sčítacím archu pro sčítání lidu v roce 1921 je stěžovatelův otec A. K. uveden pod svým druhým křestním jménem jako K. K., národnost (mateřský jazyk) německá. Ve sčítacím archu pro sčítání lidu v roce 1930 je ve sloupci národnost (mateřský jazyk) u stěžovatelova otce A. K. uvedeno německá, u jeho otce O. (stěžovatelův děda) česká a u jeho matky E. (stěžovatelova babička) německá.

[32] V letech 1918 až 1926 stěžovatelův otec studoval Německé státní reálné gymnázium. V dokumentaci ze střední školy je veden jako E. (K.) K., mateřský jazyk: němčina. Výuka probíhala v němčině, jako volný jazyk měl zapsanu češtinu. V letech 1933 až 1937 byl posluchačem Vysoké školy obchodní při ČVUT v Praze, výuka probíhala v češtině. Ve výkazu studií je potvrzena návštěva předmětů v zimním semestru 1933/34, v zimním a v

pokračování

letním semestru 1936/37, v ostatních semestrech je potvrzen jen zápis předmětů. Nacionálně řádného posluchače Vysoké školy obchodní v Praze uvádí u A. K. K. následující informace o národnosti: zimní semestr 1933/34 německá, letní semestr 1933/34 „čsl.“, zimní semestr 1934/35 česká, letní semestr 1934/35 německá, zimní semestr 1936/37 česká, přeškrtnuto a opraveno na německá, letní semestr 1936/37 německá.

[33] Dne 4. 4. 1940 se A. K. dobrovolně přihlásil k odvodu do československé armády ve Francii (dobrovolnická přihláška ev. č. 1089 – mateřská řeč česká). Odvodní lístek č. 4830 vystavený dne 16. 5. 1940 Konzulátem republiky Československé v Paříži uvádí, že A. K., mateřská řeč česká, byl pro organickou srdeční vadu shledán neschopným a nebyl odveden.

[34] Jak již Nejvyšší správní soud uvedl, při určování příslušnosti ke konkrétní národnosti se vycházelo ze subjektivního prohlášení dané osoby potvrzeného určitými objektivními znaky. Z tohoto pohledu má údaj o národnosti zjištěný při sčítání lidu v roce 1921 menší význam, neboť tehdy bylo stěžovatelu otci 13 let a údaj o národnosti zjevně kopíroval údaje jeho rodičů. Podle § 20 nařízení vlády republiky Československé č. 592/1920 Sb., jímž se provádí zákon o sčítání lidu ze dne 8. dubna 1920, č. 256 Sb. z. a n., totiž za nedospělé členy své rodiny udával národnost „přednosta domácnosti“.

[35] Významnější hodnotu má údaj o národnosti zjištěný při sčítání lidu v roce 1930, neboť tehdy již byl stěžovatelův otec dospělý. Z § 21 vládního nařízení č. 86/1930 Sb., o sčítání lidu v roce 1930, nicméně vyplývá, že *národnost se zapisuje zpravidla podle mateřského jazyka. Jinou národnost, než pro kterou svědčí mateřský jazyk, lze zapsati jen tehdy, jestliže sčítaná osoba nemluví mateřským jazykem ani ve své rodině ani v domácnosti a úplně ovládá řeč oné národnosti. Židé mohou však vždy přiznati národnost židovskou* (odst. 1). *Zapsati smí se jen jedna národnost. Přizná-li někdo národnosti dvě nebo žádnou, zapíše se národnost podle mateřského jazyka* (odst. 2). Údaj o národnosti se tedy primárně odvozoval od mateřského jazyka. Jinou národnost by bylo možné stěžovatelu otci zapsat jen tehdy, pokud by nemluvil mateřským jazykem ani ve své rodině ani v domácnosti. Vzhledem k tomu, že stěžovatelův otec v době sčítání lidu žil v domácnosti se svými rodiči a jeho matka označila za svou mateřskou řeč němčinu, lze vycházet z toho, že stěžovatelův otec ve své rodině a ve své domácnosti mluvil mimo jiné německy. Němčina zároveň byla jeho mateřským jazykem a jazykem, v němž absolvoval středoškolské vzdělání. Podle citované právní úpravy tak bylo v podstatě vyloučeno, aby se do sčítacího archu při sčítání lidu v roce 1930 zapsala jiná národnost než německá nebo židovská. K židovské národnosti se však stěžovatelův otec ani nikdo z jeho rodiny nehlásil, tedy zbývala národnost německá.

[36] Městský soud ve vztahu ke sčítání lidu z roku 1930 s odkazem na nález Ústavního soudu ze dne 24. 2. 2009, sp. zn. I. ÚS 617/08, zmínil, že se jedná o klíčový podklad. Tento názor Nejvyšší správní soud nesdílí. Ústavní soud totiž v citovaném nálezu neuvedl, že by sčítací arch z roku 1930 byl klíčovým podkladem v obecném slova smyslu ve všech případech týkajících posuzování národnosti podle dekretu č. 33. Pouze v kontextu toho, že se tento sčítací arch nepodařilo dohledat, jej Ústavní soud označil za klíčový, a to jen pro jím řešenou věc. Ústavní soud považoval za podstatné všechny podklady, které je třeba hodnotit ve vzájemných souvislostech. Zároveň také uvedl, že *„za situace, kdy je vlivem značného časového odstupu od poválečného období již velmi obtížné dohledávat skutkové podklady pro rozhodnutí orgánu veřejné moci, je však nezbytné postupovat s největší obezřetností, přičemž obecné soudy jsou vázány ústavní povinností zajistit spravedlivou ochranu oprávněným zájmům účastníků*

řízení, a nemohou tak různé nejasnosti či nedostatky ve skutkových zjištěních vykládat v neprospěch stěžovatele.“ V nyní řešené věci proto Nejvyšší správní soud nepokládá sčítací arch z roku 1930 za klíčový podklad a vychází ze všech podkladů, které správní orgány shromáždily.

[37] Další údaje, z nichž lze odvozovat národnost stěžovatelova otce, vyplývají z dokumentace vztahující se k jeho studiu. Tady vedle sebe stojí střední škola absolvovaná v němčině a vysoká škola absolvovaná v češtině. Ve středoškolské dokumentaci stěžovatelova otce je uvedena mateřská řeč němčina. Ve vysokoškolské dokumentaci je uvedena přímo národnost, ovšem v několika variantách (3x německá, 1x československá, 1x česká a 1x česká opravená na německou). Správní orgány i městský soud zpochybnilly spolehlivost údajů z vysokoškolské dokumentace s ohledem na věcné chyby (různá data složení maturitní zkoušky, chybné křestní jméno otce), rozdílné údaje o národnosti a odlišné rukopisy (mělo být vypsáno vlastnoručně). S tímto hodnocením Nejvyšší správní soud nesouhlasí, neboť popsané nedostatky nemohou tyto dokumenty, které všechny pocházejí z archivu vysoké školy, bez dalšího znevěrohodnit. Tyto dokumenty samozřejmě neprokazují českou či československou národnost stěžovatelova otce. I přes shora uvedené výhrady správních orgánů a městského soudu a přes zjevnou neúplnost dokumentace (chybí údaje o letním i zimním semestru 1935/36) však platí, že údaje v těchto dokumentech (česká, resp. československá národnost, výuka v českém jazyce) zakládají pochybnosti o správnosti závěru, že stěžovatelův otec byl německé národnosti.

[38] Opomíjet nelze ani dobrovolnickou přihlášku k odvodu a odvodní lístek. V těchto dokumentech stěžovatelův otec uvedl, že jeho mateřská řeč je česká. Vzhledem k tomu, že příslušné dokumenty neobsahovaly kolonku pro údaj o národnosti, vychází Nejvyšší správní soud z toho, že se jednalo nejen o mateřskou řeč, ale také o národnost. Aniž by soud hodnotil, zda tím byly splněny podmínky § 1 odst. 3 dekretu č. 33 (tedy zda jde o úřední hlášení), lze konstatovat, že stěžovatelův otec se v roce 1940 v oficiálních dokumentech přihlásil k české národnosti. Učinil tak sice až po vypuknutí druhé světové války, nicméně rozhodně nelze bez dalšího vycházet z toho, že by to bylo z vypočítavosti nebo ve snaze získat z toho jakýkoli prospěch. V té době totiž nebylo možno předjímat, kdy a jak válka skončí, nebo jaká opatření budou po skončení války přijata. Skutečnost, že se stěžovatelův otec v roce 1940 přihlásil k české národnosti, společně s pochybnostmi plynoucími z vysokoškolské dokumentace podle názoru Nejvyššího správního soudu relevantně zpochybňuje závěr správních orgánů a městského soudu, že stěžovatelův otec byl německé národnosti.

[39] V neposlední řadě lze upozornit na to, že stěžovatelův otec byl ve všech dobových dokumentech vyjma středoškolské dokumentace označován jako A. (K.) K., nikoli E. (K.). Česká podoba křestních jmen podle názoru Nejvyššího správního soudu také do určité míry zpochybňuje závěry správních orgánů o německé národnosti stěžovatelova otce.

[40] Nejvyšší správní soud dále nepřehlédl, že na zadní straně evidenční karty hlavního města Praha potvrzující domovskou příslušnost je ručně dopsáno: *Prohlašuji tímto, že můj manžel je národnosti české a žije v Americe, I. K., X.* Na tehdejší manželku stěžovatelova otce I. K. se dekret č. 33 nevztahoval, neboť byla italské národnosti. Přesto nelze vyloučit, že tento záznam mohl být motivován její snahou o zachování československého státního občanství. Z tohoto důvodu je důkazní hodnota daného záznamu poměrně nízká. I tak z něj

pokračování

ovšem plyne další dílčí pochybnost o tom, zda byl stěžovatelův otec skutečně německé národnosti.

[41] Z dokazování provedeného městským soudem pak vyplynulo, že stěžovatelův otec přispěl ve třetím čtvrtletí 1944 Československému Červenému kříži částkou 200 Bls (dopis Velvyslanectví republiky Československé v Caracasu z října 1944). Tato aktivita stěžovatelova otce v kontextu jeho dobrovolnické přihlášky do československé armády ve Francii svědčí o jeho vztahu k Československu a rovněž podporuje pochybnosti o tom, zda byl německé národnosti.

[42] Lze tedy shrnout, že ačkoli správní orgány shromáždily velké množství podkladů z několika archivů, nebylo dostatečně zjištěno, že pro účely pozbytí státního občanství lze na stěžovatelova otce nahlížet tak, jako by byl německé národnosti. Přetrvaly totiž relevantní a významné pochybnosti nasvědčující možnosti, že stěžovatelův otec byl národnosti české, resp. československé (studium na vysoké škole v českém jazyce, česká nebo československá národnost ve vysokoškolské dokumentaci, čeština jako mateřský jazyk v dobrovolnické přihlášce k odvodu a odvodním lístku, s výjimkou střední školy trvale užívaná česká podoba křestního jména, prohlášení I. K., příspěvky Československému Červenému kříži). Pochyby o národnosti stěžovatelova otce jsou podle názoru Nejvyššího správního soudu takového charakteru, že nesvědčí závěru o naplnění podmínek § 1 odst. 2 dekretu č. 33 pro pozbytí československého státního občanství. Opačný závěr správních orgánů i městského soudu je proto nesprávný.

IV. Závěr a náklady řízení

[43] Nejvyšší správní soud shledal kasační stížnost důvodnou, a proto napadený rozsudek městského soudu zrušil (§ 110 odst. 1 s. ř. s.). Jelikož by městský soud vázán názorem Nejvyššího správního soudu mohl žalobě pouze vyhovět a vrátit věc žalovanému, rozhodl Nejvyšší správní soud současně o zrušení rozhodnutí žalovaného a věc mu vrátil k dalšímu řízení (§ 110 odst. 2 písm. a) s. ř. s. za přiměřeného použití § 78 odst. 4 s. ř. s.). V dalším řízení je žalovaný vázán právním názorem Nejvyššího správního soudu vyjádřeným v tomto rozsudku (§ 110 odst. 2 písm. a) ve spojení s § 78 odst. 5 s. ř. s.).

[44] V případě, že Nejvyšší správní soud zruší rozsudek krajského soudu a současně i rozhodnutí správního orgánu, je povinen rozhodnout kromě nákladů řízení o kasační stížnosti i o nákladech řízení, které předcházelo zrušenému rozhodnutí krajského soudu (§ 110 odst. 3 věta druhá s. ř. s.). Úspěch ve věci se posuzuje podle výsledku řízení před soudy. Výsledkem soudního přezkumu bylo zrušení rozhodnutí žalovaného, stěžovatel proto měl ve věci plný úspěch. V takovém případě je procesně neúspěšný žalovaný povinen podle § 60 odst. 1 s. ř. s. nahradit stěžovateli náklady řízení před soudem.

[45] Náklady řízení o žalobě tvoří zaplacený soudní poplatek ve výši 3 000 Kč a odměna advokátky. Ta zahrnuje čtyři úkony právní služby spočívající v přípravě a převzetí zastoupení a v sepsání žaloby, repliky k vyjádření žalovaného a účasti na jednání před městským soudem dne 7. 10. 2021 v délce 46 minut (§ 11 odst. 1 písm. a), d), g) vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif)], a činí v dané věci 4 x 3 100 Kč (§ 7 ve spojení s § 9 odst. 4 písm. d) advokátního tarifu], a paušální částku ve výši 300 Kč za každý úkon právní služby (§ 13 odst.

4 advokátního tarifu), tedy 4 x 300 Kč. Zástupkyni stěžovatele tak náleží odměna a náhrada hotových výdajů ve výši 13 600 Kč. Jelikož zástupkyně stěžovatele je plátcem daně z přidané hodnoty, zvyšuje se tato částka o 21% sazbu této daně, tj. o 2 856 Kč. Náklady řízení před městským soudem tedy celkem představovaly 19 456 Kč.

[46] Náklady řízení o kasační stížnosti tvoří zaplacený soudní poplatek ve výši 5 000 Kč a odměna advokátky. Ta zahrnuje dva úkony právní služby spočívající v sepsání kasační stížnosti a repliky [§ 11 odst. 1 písm. d) advokátního tarifu] a činí v dané věci 2 x 3 100 Kč [§ 7 ve spojení s § 9 odst. 4 písm. d) advokátního tarifu]. Dále zahrnuje paušální částku ve výši 300 Kč za každý úkon právní služby (§ 13 odst. 4 advokátního tarifu), tedy 600 Kč. Zástupkyni stěžovatele tak náleží odměna a náhrada hotových výdajů ve výši 6 800 Kč. Jelikož zástupkyně stěžovatele je plátcem daně z přidané hodnoty, zvyšuje se tato částka o 21% sazbu této daně, tj. o 1 428 Kč. Náklady řízení před Nejvyšší správním soudem tedy celkem představovaly 13 228 Kč.

[47] Celkem tedy má stěžovatel právo na náhradu nákladů ve výši 32 684 Kč. Tuto částku je žalovaný povinen stěžovateli zaplatit k rukám jeho zástupkyně do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku.

Poučení: Proti tomuto rozsudku **nejsou** opravné prostředky přípustné.

V Brně 29. srpna 2023

Milan Podhrázký
předseda senátu